

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การกล่าวอ้างประชาธิปไตยในประเทศไทย

จัดทำโดย นายศิริชัย วัฒนโยธิน
รหัส

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๕
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

การกล่าวอ้างประชาธิปไตยในประเทศไทย

ศิริชัย วัฒนโยธิน^๑

บทคัดย่อ

บทคัดย่อหรือสาระสังเขป

ประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยมีการเลือกตั้งเป็นวิธีการสำคัญในการหาผู้แทนประชาชนเข้าไปใช้อำนาจปกครองประเทศ สถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยมีการหยิบยก “ประชาธิปไตย” ขึ้นกล่าวอ้างโดยบุคคลหลายฝ่ายเพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ จึงเป็นที่น่าศึกษาว่า “ประชาธิปไตย” ที่เป็นหลักการสากลมีลักษณะเช่นใด และประเทศไทยได้เข้าใกล้ความเป็นประชาธิปไตยเช่นว่านั้นเพียงใด และควรดำเนินการอย่างไรต่อไป

จากการศึกษาทางทฤษฎีประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีเป้าหมายเพื่อประชาชน โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญได้แก่ การที่ประชาชนต้องมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งและได้รับเลือกตั้ง มีการเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรม ประชาชนมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งเป็นสมาคม มีเสรีภาพที่จะแสดงออก สามารถเข้าถึงข่าวสารข้อมูลนอกเหนือจากแหล่งข้อมูลของรัฐบาล และสถาบันที่มีอำนาจกำหนดนโยบายสาธารณะต้องมาจากเจตจำนงของประชาชน

สำหรับประเทศไทยมีการกล่าวอ้างความเป็นประชาธิปไตยโดยเทียบเคียงจากตัวชี้วัดทางทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น แต่ได้ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งเป็นอย่างมากจนมีวาทะกรรมทางการเมืองเป็นสมการว่า ถ้าไม่มีการเลือกตั้งแสดงว่าไม่เป็นประชาธิปไตย จากการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์พบเค้าเงื่อนของแนวความคิดเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เนื่องจากประชาชนยังไม่มี ความคุ้นชินกับการปกครองในลักษณะดังกล่าวจึงมีการเตรียมความพร้อมด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครองตนเองแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังตัวอย่างเช่นการจัดสร้างเมืองจำลองดุสิตธานีเพื่อทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตยในรัชกาลที่ ๖ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติสยามอันเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยอย่างกะทันหันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นับแต่นั้นเป็นต้นมาแม้ในทางนิตินัยประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่การปฏิรูปการเมืองหลายครั้งอย่างต่อเนื่องย่อมเป็นข้อบ่งชี้ทางพฤตินัยว่าประชาธิปไตยของประเทศไทยยังอยู่ระหว่างการปฏิรูปให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งในกระบวนการปฏิรูปประชาธิปไตยของประเทศไทยสิ่งที่ละเลยไม่ได้คือต้องส่งเสริมให้ภาคประชาชนผู้เป็นเจ้าของ

^๑ ปรธานศาลอุทธรณ์

อำนาจอธิปไตยรู้เท่าทันประชาธิปไตย ตลอดจนตระหนักถึงความรับผิดชอบที่มีต่อส่วนรวมอันเป็น
การต่อยอดจากการดำเนินการที่สะดุดหยุดลงเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๕

ความนำ

“... ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครทำให้ทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อยไม่ใช่อยู่ที่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากอยู่ที่การส่งเสริมคนดีได้ ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้ ...”

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพรมินทรมหาราช

เมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตยในบริบททั่วไปมักนึกถึงการเลือกตั้งผู้แทนประชาชนเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติหรือบริหารประเทศ อันที่จริงการเลือกตั้งเป็นเพียงสาระประการหนึ่งของประชาธิปไตยโดยเป็นวิธีการหาผู้แทนของประชาชนเพื่อใช้อำนาจปกครองประเทศของระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีรูปแบบการปกครองหลายระบบ ได้แก่ระบบรัฐสภา ระบบประธานาธิบดี และระบบผสม นอกจากการเลือกตั้งแล้วประชาธิปไตยยังมีคุณค่าสำคัญที่ต้องคำนึงอีกหลายประการ เช่น หลักนิติรัฐหรือหลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

ถึงแม้การเลือกตั้งเป็นวิธีการสากลในการหาผู้แทนประชาชนเพื่อเข้าไปใช้อำนาจปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่รูสโซ่ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาการเมืองเจ้าของแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสกลับไม่เชื่อมั่นว่าการเลือกตั้งจะเป็นหนทางแห่งประชาธิปไตยที่ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพอย่างแท้จริงโดยได้แสดงความกังขาไว้ในความตอนหนึ่งของหนังสือ The Social Contract ว่า “...ประชาชนชาวอังกฤษเชื่อว่าตนมีเสรีซึ่งคิดมหันต์ พวกเขามีเสรีภาพระหว่างการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาเท่านั้น ทันที่ที่สมาชิกได้รับเลือก ประชาชนก็ตกเป็นทาส หาใช่อื่นใดไม่...” ซึ่งกาลเวลาได้พิสูจน์แล้วว่าข้อกังขาของรูสโซ่มีมูลเป็นความจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน การน้อมนำความในพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพรมินทรมหาราช ที่ว่า “การทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขเรียบร้อยไม่ใช่อยู่ที่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากอยู่ที่การส่งเสริมคนดีได้ ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” มาส่งเสริมให้ฝังรากในจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนจะเป็นหนทางให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ดีต้องยอมรับว่าการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในเวลานี้ในการที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกถึงเจตจำนงทางการเมืองของตนและยึดโยงกับประชาชน การเลือกตั้งจึงแทบจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในประเทศที่จะกล่าวอ้างความเป็นประชาธิปไตยจนนำไปสู่วาทะกรรมเป็นสมการว่าถ้าไม่มีการเลือกตั้งแสดงว่าไม่เป็นประชาธิปไตย ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมืองของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีการหยิบยก “ประชาธิปไตย” ขึ้นกล่าวอ้างจากบุคคลหลายฝ่ายเพื่อวัตถุประสงค์หลายประการ จึงเป็นปัญหาว่า “ประชาธิปไตย” ที่เป็นหลักการสากลมีลักษณะเช่นใด

เนื้อหา

“ประชาธิปไตย” ตามรูปศัพท์ หมายถึงระบบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย แม้ในบางประเทศซึ่งในทัศนะของตะวันตกไม่ถือว่ามีกรปกครองในระบอบประชาธิปไตย ก็กล่าวอ้างว่าเป็นประชาธิปไตยเพราะเป็นการปกครอง “เพื่อประชาชน” ประชาธิปไตยที่เราเข้าใจกันและรับเอามาใช้กันเป็นประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือแบบเสรีนิยม แต่ประเทศสังคมนิยมก็อ้างว่าตนก็เป็นประชาธิปไตยเหมือนกัน^๒

ในทัศนะของลินคอล์น ประชาธิปไตยครอบคลุมถึงวิธีในการปกครองด้วย โดยถือเป็นสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ดังคำกล่าวของลินคอล์นในพิธียกอัฐิวีระชนผู้พลีชีพในสงครามกลางเมืองของสหรัฐ ณ สุสานแห่งชาติเกตติสเบิร์ก (the Gettysburg National Cemetery) เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๘๖๓ ว่า “ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน”

โรเบิร์ต ดาห์ล นักวิชาการชาวอเมริกันได้ขยายความประชาธิปไตย โดยกล่าวถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ในหนังสือ Polyarchy: Participation and Opposition ว่าต้องประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้^๓ (ดร.นิยม)

๑. ประชาชนมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง
๒. ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับเลือกตั้ง
๓. ผู้นำทางการเมืองมีสิทธิที่ลงแข่งขันในการเลือกตั้งเพื่อให้ได้การสนับสนุนและคะแนนเสียงจากประชาชน
๔. ในการจัดการปกครอง มีการเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรม
๕. ประชาชนมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งเป็นสมาคม
๖. ประชาชนมีเสรีภาพที่จะแสดงออก ได้แก่ พูด เขียน อ่าน เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล
๗. ประชาชนสามารถเข้าถึงข่าวสารข้อมูลแหล่งอื่นนอกเหนือจากของรัฐบาล
๘. สถาบันที่มีอำนาจอันชอบธรรมในการกำหนดนโยบายสาธารณะต้องมาจากการออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนหรือวิธีการแสดงประชามติรูปแบบอื่นๆ

รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าวิธีการปกครองถือเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประเทศที่จัดการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันอาจแบ่งได้เป็น ๓ รูปแบบหรือระบบ ได้แก่ (๑) ระบบรัฐสภา (๒) ระบบประธานาธิบดี และ (๓) ระบบผสม

ระบบรัฐสภา เป็นระบบโครงสร้างการปกครองที่มีอังกฤษเป็นต้นแบบ ลักษณะสำคัญของระบบรัฐสภาคือ รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารมาจากการตั้งของฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภา และต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา กล่าวคือรัฐบาลอยู่ในอำนาจได้ขึ้นอยู่กับความไว้วางใจของรัฐสภา ถ้ารัฐสภา

^๒ ไพโรจน์ ชัยนาม, ๒๕๒๔, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค ๑ ความนำทั่วไป, โครงการตำรา ชุดตำรา ลำดับที่ ๕, คณะกรรมการสัมมนาและวิจัย, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า (๗)

^๓ นิยม รัฐอมฤต, http://kpi.ac.th/media/pdf/M๗_๑๑.pdf, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

ไม่ไว้วางใจเมื่อใด เมื่อนั้นรัฐบาลก็ขาดความชอบธรรมที่จะอยู่ในอำนาจต่อไป ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ โดยเด็ดขาดระหว่างอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติกับอำนาจฝ่ายบริหาร

Bernard E. Brown^๔ ได้กล่าวถึงโครงสร้างการปกครองระบบรัฐสภาว่าประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๕ ประการคือ

(๑) ความเป็นประชาธิปไตย การตัดสินใจทางการเมืองกระทำโดยผู้นำที่มาจากการเลือกตั้ง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเพียงปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้นำดังกล่าว

(๒) อำนาจสูงสุดเป็นของรัฐสภา ตามกฎหมายรัฐสภาจะทำอะไรก็ได้ และไม่มีกฎหมายที่ให้ อำนาจแก่ศาลที่จะประกาศว่าการกระทำของรัฐสภาไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(๓) การเชื่อมโยงระหว่างอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหาร ผู้นำพรรคการเมืองฝ่ายเสียงข้างมากในสภาเป็นฝ่ายบริหาร ในขณะที่เดียวกันก็รักษาตำแหน่งในสภาของตนในฐานะสมาชิก รัฐสภาไว้ด้วย ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจโดยเด็ดขาดระหว่างอำนาจฝ่ายบริหารกับอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ

(๔) ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ แม้ว่าฝ่ายการเมืองจะมีความเชื่อมโยงกันแต่ฝ่ายตุลาการเป็นอิสระและปลอดจากการแทรกแซงโดยอิทธิพลทางการเมือง ผู้พิพากษาคำร้องตำแหน่งตลอดชีพ และได้มีการพัฒนาธรรมเนียมปฏิบัติที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม

(๕) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล โดยปกติจะมีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

ระบบประธานาธิบดี เป็นระบบโครงสร้างการปกครองที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ มีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ

(๑) การเข้าสู่ตำแหน่ง รัฐสภาและหัวหน้าฝ่ายบริหารมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทั้งสองสถาบัน

(๒) การแบ่งแยกอำนาจ ในการปฏิบัติหน้าที่ มีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติ ต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ของตน ไม่ใช่อำนาจก้าวก่ายกัน ฝ่ายบริหารยุบสภาไม่ได้ ฝ่ายนิติบัญญัติก็ลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหารไม่ได้เช่นกัน

(๓) ตำแหน่งฝ่ายบริหาร ในระบบรัฐสภามีการแบ่งแยกตำแหน่งทางฝ่ายบริหารเป็นตำแหน่งประมุขแห่งรัฐกับตำแหน่งประมุขของรัฐบาล แต่ในระบบประธานาธิบดีตำแหน่งประมุขแห่งรัฐและตำแหน่งประมุขของรัฐบาลรวมอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน ดังนั้น ในระบบประธานาธิบดี ฝ่ายบริหารจึงมีอำนาจมากกว่าระบบรัฐสภา เป็นระบบ Strong executive

(๔) การตรวจสอบถ่วงดุล ในระบบประธานาธิบดี มีการสร้างกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างอำนาจฝ่ายต่างๆ เพื่อไม่ให้มีการใช้อำนาจตามอำเภอใจของแต่ละฝ่าย รัฐสภามีอำนาจในการออกกฎหมาย แต่กฎหมายจะประกาศใช้บังคับได้ต้องลงนามโดยฝ่ายบริหาร นอกจากนี้ฝ่ายบริหารยังมีอำนาจยับยั้ง และกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาและลงนามโดยฝ่ายบริหารอาจถูกศาลพิพากษาว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้ รวมทั้งคำสั่งของฝ่ายบริหารก็อาจถูกพิพากษาคัดสินว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญได้เช่นกัน สถาบันศาล แม้จะมีอิสระในการตัดสินใจคดีความ แต่การตัดสินใจต้องเป็นไปตามกฎหมายที่ออกโดยรัฐสภา ผู้พิพากษาโดยเฉพาะศาลสูงมาจากการแต่งตั้งของฝ่ายบริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหาร

^๔ นิยม รัฐอมฤต, http://kpi.ac.th/media/pdf/M๗_๔๑.pdf, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

หรือผู้พิพากษาอาจถูกถอดถอนโดยมาตรการกึ่งตุลาการกึ่งการเมือง ที่เรียกว่า “impeachment” โดยรัฐสภาได้

ระบบผสม เป็นโครงสร้างการปกครองที่มีวิวัฒนาการมาจากกระบบรัฐสภาและระบบประธานาธิบดี มีฝรั่งเศสเป็นประเทศต้นแบบ แต่เดิมมาประเทศฝรั่งเศสก็ใช้โครงสร้างการปกครองระบบรัฐสภาจนกระทั่งปีค.ศ. ๑๙๕๘ ประเทศฝรั่งเศสจึงได้เกิดการปฏิรูประบบการเมืองเป็นระบบผสม คือไม่เหมือนทั้งของอังกฤษและของสหรัฐอเมริกา แต่เป็นลักษณะเฉพาะของตัวเอง^๕ คือ

(๑) ลักษณะของระบบรัฐสภา คือในการปกครองประเทศยังคงมีทั้งรัฐสภาทำหน้าที่นิติบัญญัติแต่งตั้งหัวหน้ารัฐบาลและควบคุมการบริหาร และมีนายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลบริหารประเทศโดยรับผิดชอบต่อรัฐสภา คืออาจถูกถอดถอนด้วยการลงมติไม่ไว้วางใจได้โดยรัฐสภา

(๒) ลักษณะของระบบประธานาธิบดี คือ การกำหนดบทบาทของประมุขแห่งรัฐให้มีอำนาจบริหารประเทศในบางกิจการ เช่น การทหาร การต่างประเทศ รวมทั้งบทบาทในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยประนีประนอมแห่งชาติ (national arbiter) ในฐานะดังกล่าว ประธานาธิบดีมีอำนาจที่ยุบสภาได้โดยไม่ต้องขอให้ฝ่ายบริหารลงนามกำกับ หรือปลดรัฐบาลได้โดยไม่ต้องรอให้รัฐสภาลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล นอกจากนี้ ประธานาธิบดียังมีอำนาจนำประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งเสนอต่อประชาชนให้ลงประชามติได้อีกด้วย

ปัญหาทั่วไปของระบอบประชาธิปไตย

ปัญหาของระบอบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบันที่ประเทศทั้งหลายเผชิญมักเป็นผลมาจากรูปแบบการปกครองที่มีการเลือกตั้งผู้แทน เนื่องจากสภาพที่ประชาชนจำนวนมากไม่อาจร่วมปกครองประเทศด้วยตนเอง การเลือกตั้งผู้แทนประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของทุกประเทศทั่วโลก ในขณะที่เดียวกันการเลือกตั้งก็เป็นต้นตอให้เกิดของปัญหาประชาธิปไตยในหลายประเทศเช่นกัน ทั้งกรณีที่เกิดการทุจริตในการเลือกตั้ง รวมถึงการที่ผู้แทนประชาชนผิดสัญญาประชาคมไม่ดำเนินการให้ตรงกับเจตนารมณ์ของประชาชน โดยที่ประชาชนไม่อาจดำเนินการอย่างไรได้

รุสโซ่ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาการเมืองเจ้าของแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสได้แสดงออกถึงความไม่เชื่อมั่นว่าการเลือกตั้งจะเป็นหนทางแห่งประชาธิปไตยที่ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพโดยผ่านทางข้อความส่วนหนึ่งในหนังสือ The Social Contract ว่า “...ประชาชนชาวอังกฤษเชื่อว่าตนมีเสรีซึ่งผิดมหันต์ พวกเขามีเสรีภาพระหว่างการเลือกตั้งสมาชิกรัฐสภาเท่านั้น ทันทีที่สมาชิกได้รับเลือก ประชาชนก็ตกเป็นทาส หาใช้อื่นใดไม่...”^๖

ปรากฏการณ์เช่นว่านี้ก็เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยสะท้อนให้เห็นจากคำว่า “ประชาธิปไตย ๔ วินาที” ซึ่งสื่อถึงความไม่เชื่อมั่นศรัทธาต่อกระบวนการเลือกตั้งในแง่ที่ว่าประชาชนเจ้าของอำนาจอธิปไตยมีโอกาสใช้อำนาจของตนเพียงชั่วขณะที่เข้าคูหากากับัตรเลือกตั้งเท่านั้น เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลงประชาชนก็ไม่มีโอกาสเข้าถึงและใช้อำนาจนั้นได้โดยตรงอีกต่อไป เพราะการเลือกตั้งเป็นกลไกการให้อำนาจแก่ตัวแทนทางการเมืองให้อำนาจแทนในรัฐสภา ซึ่งบ่อยครั้งที่การตัดสินใจของตัวแทน

^๕ นิยม รัฐอมฤต, http://kpi.ac.th/media/pdf/M๗_๔๑.pdf, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

^๖ ประชาธิปไตย ๔ วินาที, วิดีโอ สังกข์แก้ว, ดร.อรรถสิทธิ์ พานแก้ว, สถาบันพระปกเกล้า, wiki.kpi.ac.th

มิได้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจทั้งยังบิดเบือนเจตจำนงของประชาชน^๗

ภาคประชาสังคม (civil society) นับเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาเมื่อผู้แทนของประชาชนที่เข้าไปใช้อำนาจรัฐไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ มีข้อน่าพิจารณาว่า การรวมตัวของประชาชนเป็นภาคประชาสังคมเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติทางการเมืองที่เกิดจากเจตจำนงของประชาชนที่ตื่นตัวในการเรียกร้องปกป้องสิทธิของตน สิทธิชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชนได้เรียนรู้และฝึกฝนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างดี เป็นที่น่าสังเกตว่าในเวลาที่ประเทศสยามเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ภาคประชาชนยังไม่ถือกำเนิด เหตุที่ประชาธิปไตยของประเทศไทยยังไม่สามารถลงหลักปักฐานได้อย่างมั่นคงทุกวันนี้ เมื่อพิจารณาจากเหตุผลทางประวัติศาสตร์จะพบว่าประเทศไทยรับเอาการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาอย่างกะทันหันชนิดที่ประชาชนไม่ทันได้ตั้งตัว ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่น่าศึกษาเปรียบเทียบกับการนำระบอบประชาธิปไตยไปใช้กับประเทศอื่นที่ไม่ใช่ต้นแบบซึ่งก็ประสบปัญหาเช่นกัน

ตัวอย่างเช่นสาธารณรัฐอินเดีย การมีพรรคการเมืองใหญ่ซึ่งมีบทบาทเหนือพรรคอื่นจนกลายเป็นผู้ผูกขาดอำนาจทางการเมืองอยู่เพียงพรรคเดียวมาโดยตลอด ทำให้กลไกทางรัฐสภาไม่มีโอกาสทำงานจนกลายเป็นหมันนั้น มีผลกระทบต่อหลักการของระบอบประชาธิปไตย ระบบพรรคการเมืองของอินเดียเป็นระบบหลายพรรคโดยมีพรรคการเมืองที่มีผู้แทนอยู่ในรัฐสภามากกว่า ๒๐ พรรค แต่มีพรรคการเมืองใหญ่ที่มีบทบาทครอบงำพรรคอื่น คือ พรรค Congress ซึ่งมีเสียงข้างมากในรัฐสภามาโดยตลอด ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบรัฐสภาของอินเดีย การที่พรรค Congress มีเสียงข้างมากในรัฐสภาของสหพันธรัฐมาโดยตลอด ทำให้กลไกในการถ่วงดุลอำนาจของระบบรัฐสภาโดยฝ่ายค้านและกลไกของการสับเปลี่ยนกันเข้าสู่อำนาจทางการเมืองตามระบบรัฐสภาของสหราชอาณาจักรไม่อาจทำงานได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าพรรคการเมืองใหญ่ที่ครอบงำรัฐสภายังเปิดโอกาสให้พรรคฝ่ายค้านตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้อย่างเสรี โดยไม่สามารถโค่นล้มรัฐบาลได้ ก็ยังถือว่ายังคงมีการธำรงไว้ซึ่งสาระสำคัญของระบบการเมืองแบบที่มีทางเลือกอยู่^๘

เมื่อย้อนดูประวัติศาสตร์ต้นแบบระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภาของสหราชอาณาจักรแล้ว จะเห็นได้ว่าประชาธิปไตยเป็นผลมาจากจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญซึ่งมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ได้^๙ โดยระยะแรกเริ่มจากชนชั้นปกครองก่อนที่จะแพร่สู่ภาคประชาชน ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ รัชสมัยพระเจ้าวิลเลียมที่ ๓ พระองค์ได้ทรงยอมรับปฏิญญาสิทธิของพลเมืองที่เรียกว่า “Bill of Rights” ปี ค.ศ. ๑๖๘๙ ซึ่งเป็นการยืนยันถึงสิทธิของพลเมืองที่มีอยู่ตามจารีตประเพณีหรือมีอยู่ใน Magna Carta ปี ค.ศ. ๑๒๑๕ ใน Petition of Rights ปี ค.ศ. ๑๖๒๘ และใน Habeas Corpus Act ปี ค.ศ. ๑๖๗๙ เอกสารนี้ได้จัดลำดับของอำนาจโดยให้รัฐสภาใช้อำนาจเหนือกษัตริย์ซึ่งมีหน้าที่ที่จะต้องบังคับใช้กฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา และรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน การจำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์เสรีจึงสิ้นสุดลง

^๗ อรรถสิทธิ์ พานแก้ว, รัฐกิจ สังข์แก้ว, ประชาธิปไตย๔วินาที, สถาบันพระปกเกล้า, wiki.kpi.ac.th (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

^๘ ชาลซีย์ แสวงศักดิ์, ๒๕๕๒, กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ, สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๒๒๖ – ๒๒๗

^๙ ชาลซีย์ แสวงศักดิ์, ๒๕๕๒, กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ, สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๒๔๕

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยคณะรัฐมนตรี กษัตริย์ทรงมีอิสระที่จะแต่งตั้งบุคคลใดก็ได้ให้เป็นที่ปรึกษาของพระองค์ แต่วิวัฒนาการในทางปฏิบัติทำให้คณะที่ปรึกษาของกษัตริย์มีอิสระทางการเมืองจากกษัตริย์ ในขณะที่เดียวกันรัฐสภา ก็พยายามเข้ามาควบคุมการทำงานของคณะที่ปรึกษาของกษัตริย์ จนมีการแบ่งแยกฝ่ายบริหารของอังกฤษออกเป็น ๒ ส่วนแยกต่างหากจากกัน คือสถาบันกษัตริย์และคณะรัฐมนตรี ซึ่งนำไปสู่ระบบรัฐสภา กษัตริย์ทรงถือปฏิบัติว่าจะทรงคัดเลือกที่ปรึกษาของกษัตริย์จากสมาชิกของฝ่ายที่มีเสียงข้างมากในสภาทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาผู้แทนราษฎรเสมอ จนกลายมาเป็นจารีตประเพณีทางรัฐธรรมนูญของการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีจากสมาชิกรัฐสภา ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ถึงแม้ว่าจะมีระบบรัฐสภาแล้ว แต่ก็ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตยเพราะสถาบันการเมืองยังสงวนไว้สำหรับชนชั้นขุนนางอยู่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตยได้เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีการขยายสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งจากเดิมซึ่งจำกัดสิทธิดังกล่าวไว้สำหรับชนชั้นนำซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูงเท่านั้น โดยค่อยๆ ขยายสิทธิดังกล่าวให้แก่บุคคลประเภทต่างๆ เพิ่มมากขึ้น^{๑๐}

ประชาธิปไตยในประเทศไทย

การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการเมื่อมีการปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่แนวคิดประชาธิปไตยในประเทศไทยได้เกิดมาก่อนนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) พระองค์ทรงดำเนินรัฐประศาสนโยบายสร้างพื้นฐานการปกครองระบอบนี้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ได้แก่ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและสภาที่ปรึกษาในพระองค์ เพื่อถวายเป็นที่ปรึกษาและความเห็นเกี่ยวกับการปกครอง มีการปฏิรูประบบราชการ และที่สำคัญ คือการเลิกทาส อันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย^{๑๑}

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากเหตุการณ์ยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศสยามเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ โดยเริ่มต้นจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงของสยามใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งสยามยังปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็มีเค้าความคิดเรื่องการปกครองโดยประชาชนบ้างแล้ว โดยเห็นได้จากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองในประเทศไทยว่า “ถ้าจะมีปาลิเมนต์จะไม่มีผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอร์ได้สักกี่คน และโดยว่าจะมีเมมเบอร์เหล่านั้นเจรจาการได้ก็ไม่เข้าใจในการราชการทั้งปวงทั่วถึง เพราะไม่มีความรู้และการฝึกหัดอันใดแต่เดิมเลย ก็คงจะทำการทั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้..”^{๑๒}

สมาชิกของกลุ่มเจ้านายโดยทั่วไปก็มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน ว่าสยามควรปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยรักษาจารีต ประเพณีที่ดีงามไว้ให้มากที่สุด ในหมู่เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ อย่างเช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ได้เคยทรงตรัสไว้อย่างชัดเจนในช่วงที่มีการประชุมโครงการต่างๆ ในต้นสมัยรัชกาลที่ ๗ พระองค์ทรงกล่าวเตือนผู้เข้าประชุมว่า สำหรับประเทศสยาม

^{๑๐} ชาญชัย แสงศักดิ์, ๒๕๕๒, กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวคิดและประสบการณ์ของต่างประเทศ, สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๑๔๑ - ๑๔๒

^{๑๑} นิยม รัฐอมฤต, http://kpi.ac.th/media/pdf/M๗_๙๑.pdf, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

^{๑๒} นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๓๕, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า ๓๙

แล้ว “การเปลี่ยนแปลงทางการปกครองต้องทำที่ละเล็กละน้อยอย่างประเทศอังกฤษเข้าทำแก่ colonies อาณานิคมของเขาเป็นขั้นๆ”

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้ทรงแสดงปาฐกถาอธิบายเรื่องระบบ “ปาลีเมนต์” ว่า เมื่อพูดถึงปาลีเมนต์แล้วหมายถึงรัฐสภาแบบประเทศอังกฤษเท่านั้น เพราะประเทศอื่นมีคำศัพท์เฉพาะไม่ได้เรียกว่าปาลีเมนต์ ปาลีเมนต์ประกอบไปด้วยพระเจ้าแผ่นดินกับชน ๓ พวก คือ ขุนนาง บรรพชิตพวกหนึ่ง ขุนนางคฤหัสถ์พวกหนึ่ง และสามัญชนอีกพวกหนึ่ง ซึ่งมีวิวัฒนาการมายาวนาน สำหรับสามัญชนนั้นการได้เป็นสมาชิกในปาลีเมนต์ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก และมีรายได้ตอบแทนเป็นเงินเดือนอยู่บ้างแต่ก็ไม่พอกับรายจ่าย เหตุที่ทำให้พวกสามัญชนชอบปาลีเมนต์คงเป็นเพราะความมีหน้ามีตาที่ได้เป็นผู้แทนอย่างหนึ่ง กับความรู้สึว่าได้มีส่วนช่วยในการปกครองบ้านเมืองอีกอย่างหนึ่ง กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ไม่ได้ทรงวิจารณ์ระบบการเมืองของสยามไว้โดยตรง กระนั้นก็ตามจากความที่ได้ทรงแสดงปาฐกถาอาจกล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงโดยจารีตประเพณีเป็นหลักมีความสำคัญอย่างยิ่ง พระองค์ทรงเห็นว่ากิจกรรมของปาลีเมนต์เต็มไปด้วยพิธีการ อย่างเช่น การอภิปรายจะเริ่มต้นอย่างไร ใครอภิปรายก่อนและหลัง และการนับคะแนนเสียงทำอย่างไร เป็นต้น การขาดความรู้ความเข้าใจและไม่มี “มารยาท” ก็ย่อมทำให้ “ปาลีเมนต์” ไม่อาจตั้งอยู่และดำเนินการงานได้^{๑๓}

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) กระแสความต้องการระบอบประชาธิปไตยทวีความรุนแรงขึ้น เกิดกบฏ ร.ศ.๑๓๐ ซึ่งวางแผนให้พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญ และเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามก็ตีพระองค์ทรงตระหนักถึงความรู้ความเข้าใจของพสกนิกรชาวสยามในด้านสิทธิและหน้าที่ตามรูปแบบการปกครองใหม่ จึงได้ทรงจัดตั้งเมืองสมมุติขึ้นมีชื่อว่า “ดุสิตธานี” โดยตั้งอยู่ภายในบริเวณพระราชวังดุสิต เพื่อทดลองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และมีพระราชปณิธานจะพระราชทานประชาธิปไตยแก่พวงชนชาวสยาม แต่เสด็จสวรรคตเสียก่อน

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ทรงมีแนวคิดสานต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน แต่เกิดปฏิวัติเสียก่อนเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ โดยพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกแก่คณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

เมื่อจำเป็นต้องใช้การปกครองระบอบใหม่ ทั้งที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย รัฐบาลสมัยนั้นจึงต้องเร่งให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชน และการปกครองระบอบประชาธิปไตยยังผลให้เกิดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เน้นการเรียนการสอนด้านนี้ คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) แต่ความรู้ความเข้าใจของประชาชนยังมีข้อจำกัด การเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ไม่เกิดผลเท่าที่ควรจะเป็น เกิดปัญหาทางการเมือง การเลือกตั้ง และความขัดแย้งมากขึ้น^{๑๔}

^{๑๓} นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๓๕, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า ๓๙ - ๔๐

^{๑๔} สมหมาย จันทรเรือง, ดุสิตธานีถึงโรงเรียนประชาธิปไตย, <https://www.matichon.co.th/news/๘๖๑๖๘> (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

ข้อเท็จจริงเหล่านี้ล้วนแต่สะท้อนบรรยากาศความไม่พร้อมของสังคมไทยก่อนเกิดการปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ในการที่จะปกครองโดยมีผู้แทนในรูปแบบสภา แต่ถึงกระนั้นก็มีเค้าเงื่อนว่าชนชั้นปกครองยอมรับแนวคิดการปกครองโดยประชาชน เพียงแต่จะต้องเตรียมความพร้อมก่อน ซึ่งควรดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะ “ไม่มีความรู้และการฝึกหัดอันใดแต่เดิมเลย ก็คงจะทำให้การทั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้...”

ในทางนิติบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติว่าประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่ในทางทฤษฎีการจะกล่าวอ้างว่าประเทศใดเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ คงมิได้พิจารณาเฉพาะจากรูปแบบการปกครองหรือการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเพียงแบบพิธี หากแต่จะต้องพิจารณาถึงเนื้อหาว่าประเทศนั้นเป็นนิติรัฐหรือไม่ การที่ประเทศใดจะเป็นนิติรัฐ จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ ๓ ประการ คือ ๑) ในนิติรัฐกฎหมายจะต้องเหนือสิ่งอื่นหมด ไม่มีอะไรยิ่งใหญ่ไปกว่ากฎหมาย ๒) ในนิติรัฐจะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจ และ ๓) ในนิติรัฐผู้พิพากษาจะต้องมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ในนิติรัฐกฎหมายกฎหมายต้องอยู่เหนือสิ่งอื่น ซึ่งหมายความว่ารัฐและเจ้าพนักงานของรัฐต้องยอมตนผูกมัดกับกฎหมายของรัฐเอง トラบใดที่กฎหมายยังใช้อยู่ รัฐและเจ้าพนักงานของรัฐจะไม่ฝ่าฝืนละเมิดกฎหมายนั้น โดยจะต้องสอดส่องมิให้มีการละเมิดกฎหมายด้วย ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามแนวทางของกฎหมาย บ้านเมืองจะเป็นระเบียบเรียบร้อย หลักประกันสิทธิ และเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยจึงจะเป็นหลักประกันอันแท้จริง เพราะถ้ารัฐกับเจ้าพนักงานของรัฐยอมตนผูกมัดกับกฎหมายแล้ว การที่รัฐหรือเจ้าพนักงานจะเข้าไปกล้ำกรายสิทธิและเสรีภาพของราษฎรได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายให้อำนาจเท่านั้น ส่วนลักษณะของนิติรัฐประการที่ ๒ ก็คือในนิติรัฐจะต้องมีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยให้คณะบุคคลหรือบุคคลแยกใช้อำนาจทั้งสามนี้เป็นอิสระจากกัน เพื่ออำนาจหนึ่งจะได้หยุดยั้งอีกอำนาจหนึ่ง มิให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต ถ้าให้อำนาจต่างๆ รวมอยู่ในมือของคนๆ เดียวกันแล้วก็จะอยู่ในฐานะที่ใช้อำนาจได้ตามชอบใจและอาจใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราษฎร ถ้าตราบใดที่ผู้พิพากษายังเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอยู่ตราบนั้น เราก็ได้หลักประกันแน่นอนว่าเราจะไม่ถูกลงโทษโดยปราศจากการพิจารณาคดีที่เที่ยงธรรม และการพิพากษาโดยคนกลาง ในนิติรัฐผู้พิพากษาจะต้องเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี วิธีการที่ทำให้ผู้พิพากษาเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ผู้พิพากษาได้รับหลักประกันเกี่ยวกับเสถียรภาพในการดำรงตำแหน่งมาเท่าใด ราษฎรก็ได้รับหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของเรามากขึ้นเท่านั้น เพราะตามระบอบรัฐธรรมนูญจะไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดลงโทษเราได้ นอกจากศาล ในการปกครองทุกระบบต้องมีผู้ใช้อำนาจฝ่ายตุลาการและต้องการผู้ใช้อำนาจตุลาการที่เที่ยงธรรมวางตนเป็นกลาง ยิ่งในระบอบประชาธิปไตยยิ่งต้องการผู้พิพากษาที่เป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดียิ่งขึ้นเพราะรัฐบาลย่อมเข้าๆ ออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญแล้วแต่จะมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนหรือไม่ ฉะนั้นถ้าผู้พิพากษาไม่เป็นกลาง รัฐบาลที่ออกจากตำแหน่งไปก็จะเป็นไม่สบายใจ เพราะอาจถูกรัฐบาลใหม่กลั่นแกล้งกล่าวหาในทางอาญาได้ แต่ถ้าผู้พิพากษาเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี และวางตนเป็นกลางอยู่เสมอไม่หวั่นเกรงอิทธิพลใดๆ ผู้ที่เคยเป็นรัฐบาลอยู่แล้วและต้องออกจากตำแหน่งไปตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ก็สบายใจ เพราะถ้าเขารู้สึกว่าเขาไม่ได้ทำผิดกฎหมาย ก็จะไม่มีความกลัวใครๆ ไปลงโทษได้ ถ้าประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง ประเทศไทยก็ต้องเป็นนิติรัฐ (Legal State) ซึ่งต้อง

ประกอบด้วยลักษณะ ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น^{๑๕}

การเรียกร้องให้ผู้ใช้อำนาจที่แบ่งแยกนี้ให้เป็นอิสระจากกันเป็นหลักเกณฑ์สำคัญของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ เพราะเป็นหลักประกันเสรีภาพของราษฎร ทุกประเทศมีอำนาจอยู่สามอย่าง คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจที่จะปฏิบัติกิจการต่างๆซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายมหาชน และอำนาจที่จะปฏิบัติกิจการต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับกฎหมายเอกชนซึ่งเป็นอำนาจที่จะพิพากษาคดี ทุกประเทศจะต้องมีหลักเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ เพราะเป็นธรรมดาเมื่อบุคคลมีอำนาจ บุคคลมักจะใช้อำนาจเกินเลยไปเสมอๆ ฉะนั้นจึงต้องจัดให้อำนาจหนึ่งหยุดยั้งอำนาจอีกอำนาจหนึ่ง บุคคลจึงจะมีเสรีภาพได้^{๑๖}

การกล่าวอ้างประชาธิปไตยในคดีของศาลยุติธรรม

ในทางคดีเมื่อมีการฟ้องร้องเป็นคดีอาญา คู่ความมีการหยิบยกประชาธิปไตยเป็นข้ออ้างข้อเถียง เป็นประเด็นให้ศาลวินิจฉัย โดยมักเป็นการกล่าวอ้างของฝ่ายประชาชนที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยเพื่อหักล้างว่ากระทำของฝ่ายรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมายเนื่องจากขัดกับหลักประชาธิปไตย แต่ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร และได้ตรากฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น การหยิบยกข้อกฎหมายตามรัฐธรรมนูญขึ้นกล่าวอ้างหรือโต้เถียงในคดีจึงต้องอ้างถึงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญด้วย เช่น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน บทบัญญัติเกี่ยวกับประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๙๙๕/๒๕๕๘

องค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ มีที่มาจากองค์กรตุลาการคือศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลยุติธรรมและจากศาลปกครองสูงสุดซึ่งเป็นศาลปกครอง ในส่วนขององค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัยก็มีข้อกำหนดของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดมาตรฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่ต่ำกว่ามาตรฐานการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุดอันเป็นการประกันความเป็นธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ดังนี้ จึงถือได้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีฐานะเช่นเดียวกับศาลรัฐธรรมนูญ ดังนั้น แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ จะมีได้บัญญัติถึงผลบังคับของคำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ แต่โดยผลของรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว มาตรา ๓๘ ประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๒๖๘ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๖ วรรคห้า ก็ถือได้ว่าคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.๒๕๔๙ มีผลผูกพันศาลยุติธรรมเนื่องจากเป็นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๑/๒๕๕๒

เมื่อคณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ และประกาศให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๑๙ ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ

^{๑๕} หยุด แสงอุทัย, บทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘

^{๑๖} หยุด แสงอุทัย, ๒๕๓๘, หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, สำนักพิมพ์วิญญูชน, หน้า ๙๑ - ๙๓

การปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ไปพลางก่อนจนกว่าจะได้ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งจะได้จัดร่างขึ้นใหม่ตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ฉบับนี้ ดังนั้น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ จึงเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศและบริหารราชการแผ่นดินในขณะนั้น

เมื่อตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ มาตรา ๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวังหรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนหรือทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน หรือการกระทำอันเป็นการก่อกวนหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือการกระทำอันเป็นการทำลายทรัพยากรของประเทศ หรือเป็นการ บั่นทอนสุขภาพอนามัยของประชาชน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ คณะรัฐมนตรีและของสภานโยบายแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่ง หรือการกระทำของนายกรัฐมนตรีรวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวเป็นคำสั่งหรือการกระทำหรือ การปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย” ถ้อยคำในมาตรา ๒๗ ที่ว่า ...ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ คณะรัฐมนตรีและของสภานโยบายแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้” ย่อมรวมถึงการ สั่งจำคุก ในเมื่อนายกรัฐมนตรีเห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระวัง หรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร

เมื่อปรากฏตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ ๒๘/๒๕๒๑ ว่า อ. ถูกกล่าวหาว่าร่วมกับพวกมี เฮโรอีนน้ำหนัก ๙๒ กิโลกรัมเศษ มอร์ฟิน ๘๘ กิโลกรัมเศษ และฝิ่นสุกอีก ๘๑ กิโลกรัมเศษ อันเป็น ยาเสพติดให้โทษจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นการบ่อนทำลายเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ บ่อนทำลายสุขภาพอนามัยของประชาชน เป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศชาติและประชาชน ครอบงำประกอบ ความผิดที่นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นสามารถใช้อำนาจตามมาตรา ๒๗ แห่งธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ ด้วยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีและสภานโยบายแห่งชาติสั่งให้จำคุก ตลอดชีวิต อ. ในข้อหาร่วมกันมีเฮโรอีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และพยายามส่งออกไปนอก ราชอาณาจักรเพื่อจำหน่ายได้ อันเป็นการใช้อำนาจโดยชอบตามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ มาตรา ๒๗ คำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่ ๒๘/๒๕๒๑ ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๒๑ จึงชอบด้วยกฎหมาย

แม้การออกคำสั่งดังกล่าวมีผลเป็นการลงโทษจำกัดสิทธิเสรีภาพบุคคล ซึ่งโดยปกติจะกระทำได้ โดยอาศัยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่เป็นองค์กรใช้อำนาจตุลาการและมาตรา ๒๙ แห่ง ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ จะบัญญัติว่า "ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการ พิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย" ก็ตาม ก็ไม่ขัดหรือแย้งกันเอง และหาทำให้คำสั่ง ของนายกรัฐมนตรีที่ ๒๘/๒๕๒๑ กลับกลายเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายไม่ ทั้งนี้เพราะการใช้ อำนาจพิเศษของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา ๒๗ แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ เป็นการใช้อำนาจนายกรัฐมนตรีที่จะมีคำสั่งใดๆ ภายใต้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา ๒๗ ดังกล่าว ส่วนอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาและตุลาการสำหรับคดีที่ เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่อย่างไคร้ก็คงมีอยู่อย่างนั้น ซึ่งเป็นคนละส่วนแยกต่างหากจากอำนาจ

พิเศษของนายกรัฐมนตรีตามมาตรา ๒๗ กรณีไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อประเพณีการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามมาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ ที่บัญญัติว่า "ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย" เพราะการสั่งจำคุก อ. ในคดีนี้เป็น การสั่งโดยชอบด้วยธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๒๐ มาตรา ๒๗ หากใช้เป็นกรณีไม่มี บทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรนี้ใช้บังคับไม่ ดังนั้น คำสั่งของนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๘/๒๕๒๑ ลงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๒๑ จึงชอบด้วยกฎหมาย กรณีของผู้ร้องไม่ต้องด้วย ป.วิ.อ. มาตรา ๙๐ ผู้ร้องไม่มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลให้ปล่อยตัว อ.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๓๑/๒๕๓๖ (ประชุมใหญ่)

คดีตามประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ข้อ ๖ ศาลแพ่งไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดด้วยตนเอง นอกจากทำความเข้าใจไปยัง ศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย และประกาศดังกล่าวได้บัญญัติให้นำประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับโดยอนุโลม ผู้ร้องจึงมีอำนาจยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกา วินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในปัญหาข้อกฎหมายและศาลฎีกาก็มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเช่นนั้นได้ ปัญหาที่ว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ หรือไม่ ซึ่งเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีของศาล มิใช่ปัญหาเกิดขึ้นในวงงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติหรือ คณะรัฐมนตรีขอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติวินิจฉัยตามมาตรา ๓๐ วรรคสองและมีใช่เป็นการกระทำ หรือปฏิบัติตามที่บัญญัติในมาตรา ๓๑แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ทั้งมิใช่ ปัญหาว่าบทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๕ และมาตรา ๒๐๖ วรรคแรกเช่นเดียวกันอำนาจในการวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวจึงตกอยู่แก่ ศาล ตามหลักกฎหมายทั่วไป แม้ขณะที่ออกประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ไม่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือ ธรรมนูญการปกครองใช้บังคับแต่ระหว่าง ประกาศดังกล่าวมีผลใช้บังคับอยู่ได้มีประกาศ ใช้ธรรมนูญ การปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ จึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔เมื่อประกาศ รสช. ฉบับที่ ๒๖ ข้อ ๒ และข้อ ๖ มีผลเป็นการตั้งคณะบุคคลที่มีใช่ศาลให้มีอำนาจทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเช่นเดียวกับศาล ทั้งออกและใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาย้อนหลังไปลงโทษบุคคล เป็นการขัดต่อประเพณีการ ปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยประกาศ รสช.ฉบับที่ ๒๖ ข้อ ๒ และข้อ ๖ จึงขัดหรือ แแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๓๐ วรรคแรก ใช้บังคับมิได้ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔มาตรา ๓๒ เป็นการรับรองโดยทั่วไปว่า ประกาศ หรือคำสั่งของ รสช.มีผลให้ใช้บังคับได้เช่นกฎหมายเท่านั้นมิได้บัญญัติรับรองไปถึงว่าให้ใช้บังคับได้ แม้เนื้อหาตามประกาศหรือคำสั่งนั้นขัดหรือแย้งต่อธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ และเมื่อประกาศ รสช.ฉบับที่ ๒๖ข้อ ๒ ข้อ ๖ ใช้บังคับไม่ได้ตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มาตรา ๓๐ แล้ว จึงมิใช่กฎหมายที่ยังมีผลใช้บังคับอยู่จนถึงวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยพ.ศ. ๒๕๓๔ จึงจะนำมาตรา ๒๒๒ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ มาใช้ให้มีผลบังคับ ต่อไปได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๐๑๙/๒๕๕๑

การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งซึ่งทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรมมิได้มีผลเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดผู้หนึ่ง หรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หากความปรากฏต่อผู้ร้องว่ามี การกระทำใดอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะโดยผู้ร้องเห็นเองหรือมีการยื่นคำร้องคัดค้านต่อผู้ร้องก็ตาม ผู้ร้องซึ่งเป็นผู้ควบคุมและ ดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ย่อมมีอำนาจดำเนินการให้มีการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๓๖ (๕) และตามระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสืบสวน สอบสวนและการวินิจฉัยชี้ขาด พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ การถอนคำร้องเรื่องคัดค้านของผู้คัดค้านการเลือกตั้ง จึงมิใช่เงื่อนไขเด็ดขาดให้ผู้ร้องต้องใช้ดุลพินิจอนุญาตเสมอไป การที่ผู้ร้องไม่อนุญาตให้ ว. ถอนคำร้อง คัดค้านการเลือกตั้งและยังคงดำเนินการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงต่อไป จึงเป็นการปฏิบัติหน้าที่ เกี่ยวกับการควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้ จึงถือไม่ได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ ว. แต่อย่างใด และไม่ใช้ กระทบขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๐๒-๑๖๐๓/๒๕๐๙

บทกฎหมายใดก็ตาม ที่บัญญัติให้รับทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่เขามิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการ กระทำความผิด และทรัพย์สินนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินที่บุคคลทำหรือมีไว้เป็นความผิดแล้ว ย่อมขัดกับการลงโทษ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาในระหว่างใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ศาลตีความ มาแล้วว่า บทบัญญัติเช่นนี้ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบ ประชาธิปไตยใช้บังคับมิได้ (อ้างฎีกาที่ ๒๒๕/๒๕๐๖)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๕/๒๕๐๖

เมื่อยังไม่มีรัฐธรรมนูญการปกครองประเทศเป็นการแน่นอนและไม่มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การวินิจฉัยบทกฎหมายใด ตลอดทั้งการตีความตามรัฐธรรมนูญ อันมิใช่เป็นเรื่องในวงงานของสภา ศาลย่อมมีอำนาจกระทำได้พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกนอกและการนำเข้าเข้ามาใน ราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง(ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๔๙๐ มาตรา ๓ ที่ให้รับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำ ความผิด โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นของบุคคลใดและเจ้าของจะรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยหรือไม่นั้น ได้บัญญัติในสมัยใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๔๘๙ ต่อมาได้ใช้รัฐธรรมนูญฯ พ.ศ.๒๔๙๒ และรัฐธรรมนูญฯ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.๒๔๙๕ ข้อความที่ให้รับทรัพย์สินของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ขัดต่อ บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ๒ ฉบับหลังนี้จึงเป็นโมฆะตามรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.๒๔๙๕ มาตรา ๑๑๓ เทียบได้กับคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเรื่องการรับทรัพย์สินของบุคคลผู้มีได้ กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าวฯ

บทสรุป

การกล่าวอ้างประชาธิปไตยในประเทศไทยในแวดวงทางการเมืองมักยกเอาการเลือกตั้งเป็นตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตย ในขณะที่แวดวงวิชาการประชาธิปไตยมีลักษณะที่ต้องคำนึงถึงนอกเหนือจากการเลือกตั้ง เช่น รูปแบบการปกครอง การแบ่งแยกและคานอำนาจ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หลักนิติรัฐ สิทธิมนุษยชน เป็นต้น สำหรับการกล่าวอ้างประชาธิปไตยในทางคติความเชื่อเมื่อมีการฟ้องร้องยังศาลเป็นการหยิบยกตัวบทกฎหมายที่เป็นบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญขึ้นโต้แย้งให้ศาลยุติธรรมได้วินิจฉัยว่าการกระทำของฝ่ายรัฐฝ่าฝืนหลักการแห่งประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ เพื่อผลในทางคติที่จะถือว่าการกระทำนั้นไม่อาจใช้บังคับได้หากขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จึงเป็นที่เห็นได้ว่าการกล่าวอ้างประชาธิปไตยในแต่ละแวดวง แต่ละสถานการณ์มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ถือประชาชนเป็นศูนย์กลางและมีเป้าหมายเพื่อประชาชน การส่งเสริมให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอธิปไตยมีส่วนในการปกครองและรู้เท่าทันถึงลักษณะอันแท้จริงของประชาธิปไตยให้ครอบคลุมทุกมิติ และตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อยของระบอบนี้ ทำให้ประชาชนมีความเข้าใจการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ตรงกัน และเป็นหนทางที่จะทำให้ประชาธิปไตยในประเทศไทยมีความมั่นคงยั่งยืน ดังเห็นได้จากประสบการณ์ของประเทศอันเป็นต้นแบบและแบบอย่างประชาธิปไตยของโลก เช่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา ที่ประชาชนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ประชาธิปไตยของตนเองมิใช่ได้มาโดยผู้อื่นหยิบยื่นส่งให้ ประชาธิปไตยจึงเป็นผลผลิตของจารีตประเพณีที่คนในชาติยอมรับนับถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง มิได้เป็นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในช่วงพริบตา ในขณะที่ประเทศอื่นที่ลอกเลียนแบบระบอบประชาธิปไตยจากประเทศต้นแบบดังกล่าว โดยที่ไม่ได้สร้างรากฐานการวางแหวนในสิทธิเสรีภาพในขณะเดียวกันก็เคารพในสิทธิและความเห็นของผู้อื่นไว้อย่างมั่นคงก่อน ล้วนแต่ต้องประสบวิบากติดหล่มวังวนประชาธิปไตย การส่งเสริมประชาธิปไตยจึงต้องดำเนินการโดยการปลูกฝังจิตวิญญาณประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชนประเทศ ให้มีความรับผิดชอบรู้จักหน้าที่ของตน เคารพสิทธิและความเห็นของผู้อื่น อดทนที่จะรับฟังความเห็นที่แตกต่างและยอมรับในกระบวนการยุติธรรม กระบวนการดังกล่าวจำต้องสั่งสมประสบการณ์และผ่านการทดสอบในหลายสถานการณ์จนตกผลึกเป็นวัฒนธรรมที่สมาชิกในสังคมเห็นพ้องกันว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาค่อนข้างมาก และประเทศไทยกำลังอยู่ในกระบวนการนั้น

บรรณานุกรม

ชาญชัย แสวงศักดิ์, ๒๕๕๒, **กฎหมายรัฐธรรมนูญ**, ศูนย์หนังสือกฎหมายวิญญูชน, กรุงเทพฯ

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๓๕, **การปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕**, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
นิยม รัฐอมฤต, http://kpi.ac.th/media/pdf/M๗_๙๑.pdf, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๐)

หยุด แสงอุทัย, **บทสนทนาทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘**
หยุด แสงอุทัย, ๒๕๓๘, **หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป**, สำนักพิมพ์วิญญูชน, กรุงเทพฯ

ไพโรจน์ ชัยนาม, ๒๕๒๔, **สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์

สมหมาย จันทร์เรือง, **ดุสิตธานีถึงโรงเรียนประชาธิปไตย**, <https://www.matichon.co.th/news/๘๖๑๖๘>